

Kasbiy faoliyatda dual ta'limdan foydalanishda Germaniya tajribasi

NamDPI dotsenti, p.f.n. Marg'ubaxon Eshnazarova Yunusaliyevna

NamDPI dotsenti Abduraxim Matkarimov

QDPI dotsenti, PhD Zulayxo Marasulova

Annotatsiya

Maqolada nazariya va amaliyotni integratsiyalash orqali zamonaviy mehnat bozori talablariga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlashda dual ta'limdan foydalanishda Germaniya tajribasini joriy etish, taxlil va tavsiyalar keltirilgan.

Аннотация

В статье представлены внедрение, анализ и рекомендации Германского опыта использования дуального образования при подготовке специалистов, отвечающих требованиям современного рынка труда, путем интеграции теории и практики.

Annotation

The article presents the implementation, analysis and recommendations of the German experience in using dual education in training specialists who meet the requirements of the modern labor market, through the integration of theory and practice.

Kirish

Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlari asosida tashkil etilayotgan ish o'rinlarida o'rta bo'g'in kadrlariga bo'lgan ehtiyojning yanada oshishi natijasida professional ta'lim muassasalarida tashkilotlarning buyurtmalari asosida yil davomida dual ta'lim shaklida o'qitishni yo'lga qo'yish zaruriyati yuzaga kelmoqda.

Germaniyada dual ta'lim tizimi tez sur'atlar bilan o'sib borayotgan va talab qilinadigan tizimdir, shuning uchun dual ta'lim dasturlari kasbiy sohaga katta ahamiyat beradi.

Dual ta'lim tizimi asosan ishlab chiqarish, iqtisodiyot, biznes, IT sohalarida malakali va biznes olamiga moslasha oladigan mutaxassislarni tayyorlashni maqsad qilgan. Ushbu sohadagi dasturlarda talabalar tegishli koxonalarda ham bo'lib o'tadigan nazariy kurslarda qatnashadilar va ishlash orqali amaliy tajribaga ega bo'ladilar.

2023 yil iyun oyida davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev boshchiligida o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida professional ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish va Germaniya tajribasi asosida dual ta'limni amaliyotga samarali joriy etish bo'yicha bir qator vazifalar belgilab berilgan edi. Biz bilamizki, Germaniya o'zining ta'lim tizimiga dual ta'limni bir necha yillar oldin joriy

qilgan. Germaniyada dual ta'lim rivojlanishining asosiy omili qonunchilikda dual ta'lim ishtirokchilarining (korxonalar, talabalar, ta'lim muassasasi) vazifalari va majburiyatlari aniq belgilab qo'yilgan. Bugungi kunda Germaniyada 1,4 million yoshlar dual ta'lim shaklida ta'lim olishadi. Germaniyada har yili 500 ming yoshlar dual ta'limda ishtirok etish uchun korxonalar bilan shartnoma imzolashga erishadi va 74 foiz yoshlar o'qishni yakunlagandan so'ng ishberuvchi bilan mehnat shartnomasi imzolashga erishadi. Korxonalar tomonidan yoshlarga malakali va maxsus sinovdan o'tgan hamda sertifikatga ega bo'lgan ustoz birlashtiriladi. Hattoki o'quvchilarni kasbga yo'naltirish va kasblar to'g'risida tushunchaga ega bo'lishi uchun 7-sinfdan boshlab o'quvchilar korxonalarda yiliga 2-4 haftalik tanishuv (stajirovka) o'tashadi. Yoshlar o'zlari borgan korxonalar va tashkilotlar faoliyati bilan tanishib, kasblar to'g'risida ma'lumotga ega bo'lgandan so'ng, o'zi qiziqish bildirgan kasb bo'yicha korxonalar va tashkilotlar bilan shartnoma imzolaydi va dual ta'limda tahsil olish uchun ta'lim muassasasiga ushbu imzolangan shartnoma bilan hujjatlarini topshiradi [5].

Germaniya ta'lim tizimini bir necha bosqichlarga ajratish mumkin:

1. Maktabgacha ta'lim: maktabgacha ta'limga tegishli bo'lib, maktabgacha ta'lim muassasalar kiradi. Asosan bolalar bog'chalari, tayyorlov guruhlar bo'lib, bunda bolalarning ushbu ta'limga qatnashishlari majburiy emas.

2. Boshlang'ich ta'lim: boshlang'ich maktab, unga o'quvchilar 6 yoshdan boshlab qatnashishlari mumkin. O'qish muddati 4 yil (faqatgina Berlin va Brandenburgda 6 yil). Bu bosqichdagi ta'limning maqsadi – o'quvchilarga maktabda ta'limni davom ettirishga imkon beruvchi asosiy bilimlarni berishdan iborat.

3. Ta'limning o'rta bosqichi ("yo'nalishli bosqich"): o'quvchilarning iqtidoriga ko'ra o'quv muassasalarni kerakli turiga yo'naltiradi, masalan: asosiy maktab, real maktab, gimnaziya, kompleks maktab. Bitiruvchi o'quvchilarga attestat yuqorida keltirilgan maktablardan birini yakunlagach taqdim etiladi.

4. Ta'limning yuqori bosqichiga maktablarning yuqori sinflari, shuningdek kasbiy ta'lim muassasalari kiradi. Muassasalarda kasbiy ta'lim "dual ta'lim" deb ham ataladi, unda ta'lim va ishlab chiqarish amaliyoti 2 yil davomida olib boriladi, bu o'qishni tugatish o'rta ta'limni tugatish bilan teng bo'lib, yakunida faqat kasbiy sohada o'qishni davom ettirish mumkin. Gimnaziya 3 yil o'qib, o'quvchilar umumiy shahodatnoma "yetuklik attestati"ni oladilar, bu ularga istagan oliy o'quv yurtiga kirishga imkon beradi.

5. Ta'limning oliy bosqichi oliy ma'lumot haqida diplom beruvchi oliy o'quv yurtlari va malaka oshirish o'quv muassasalari hisoblanadi [4].

Germaniyada dual ta'limning yana bir muhim jihati shundaki, talabalar universitetda o'qish vaqtida nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy tajribaga ham ega bo'ladilar. Amaliyot vaqti butunlay boshqacha tarzda taqsimlanishi mumkin. Ba'zi hollarda talabalar haftada 2 kun ma'ruzalarga borishi, qolgan 3 kun esa korxonada ishlashi mumkin. Shuningdek, talabalar 3 oy o'qiydigan, so'ngra 3 oy ishlaydigan vaqtlarga ham ajratilishi mumkin.

Germaniyada dual ta'lim tizimi ta'lim va amaliy mehnatni samarali uyg'unlashtirishdagi yetakchi modellardan biri hisoblanadi. Bu tizim orqali talabalar nazariy bilimlarini ish joyida amaliy ko'nikmalar bilan boyitadilar. Dual ta'lim tizimi faqatgina talabalarning professional rivojlanishiga xizmat qilmay, balki ish beruvchilar uchun malakali kadrlarni tayyorlash jarayonini ham tezlashtiradi.

Germaniya tajribasi shuni ko'rsatadiki, bu kabi hamkorlik iqtisodiyotni rivojlantirishga, ishsizlik darajasini kamaytirishga va yoshlarning kasbiy manfaatdorligini oshirishga katta hissa qo'shadi.

Germaniyaning ushbu ta'lim tizimi ko'plab mamlakatlar uchun namuna bo'lib, ularning ishchi kuchining raqobatdoshligini oshirish va ta'lim tizimlarini takomillashtirishga yordam beradi. Shuningdek, dual ta'lim tizimi oila va ijtimoiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega, chunki u o'suvchi yoshlarga o'z kasbini tanlashda yordam beradi va ularni mustaqil hayotga tayyorlaydi.

Shuning uchun Germaniya dual ta'lim tizimini O'zbekistonga ham joriy qilish, o'quv jarayonini modernizatsiya qilish va talabalarning mehnat bozoriga moslashuvchanligini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Germaniya dual ta'limini o'rganish asosida quyidagi **takliflarni** bermoqchimiz:

1. Germaniyaning dual ta'lim tizimini tajriba tariqasida joriy etib ko'rish;
2. Germaniya dual ta'lim tizimini professional ta'lim tizimiga keng qo'llash;
3. Mutaxassis kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishda dual ta'limdan foydalanish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Baymurova N. "Dual ta'limi asosida talabalar kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish." *Pedagog*. 6.12(2023), -B.11-14.
2. А.Маткаримов Измерение и контроль вибраций при производственном процессе. *Достижения науки и образования* 2017.- №5 (18)
3. Jaloldinova O. "Professional ta'lim tizimida dual ta'lim shaklini tashkil etishning ijobiy tomonlari". *Technical science research in uzbekistan*. 1.5 (2023), - B. 515-521.
4. А.Маткаримов Проблема охраны труда и промышленная безопасность на опасных производственных объектах. *Достижения науки и образования* 2017.- №6 (19)
5. Shodmonova M. Dual ta'limni amaliyotda qo'llash. *Science and innovation international scientific journal*. 2022 № 3, -B. 356-358
6. А.Маткаримов Применение технологии проблемного обучения в преподавании основ безопасности жизнедеятельности. *Проблемы науки* 2017.- №7 (20)
7. Turamuratov U. "Dual ta'lim tizimida kadrlar tayorlashning jahon mamlakatlari tajribasi". *Ijodkor o'qituvchi*. 3.30 (2023), -B.19-26.